

MITIŠKOJI DAUGUVA

Janina KURSYTĖ

Upė – kaip ir šaltinis, ežeras, apskritai vandenys, kaip ir medžiai, giraitės, kaip akmenys ir olos – priklauso prie senųjų sakralinių objektų. Senovėje, tautai įsikuriant tam tikroje geografinėje vietoje, svarbiausia šventąja upe dažnai tapdavo didžiausia, galingiausia tos vietos upė. Egiptiečiams tai buvo Nilas, indams Ganga, indėnams Misisipė ir Amazonė. Latviams tokia svarbiausia šventoji upė buvo Dauguva. Nors pats upės vardas la. *Daugava*, regis, bus palyginti naujas¹, užėmęs ankstesnio *Dveina* (gretiminė lytis *Duna*) vietą, vis dėlto etimologiškai jis gana iškalbingas. Vardas *Daugava* yra pasidarytas iš žodžio *daudz* „daug“ ir seniau bus turėjęs reikšmę „didelė, gausi vandens ir srauni, pavasarį plačiai išsiliejanti upė“². Plg. liaudies dainą: *Bāļiņam sievu vežu / Par deviņas Daugaviņas* (Tdz 44392) „Broleliui žmoną vežiau / Per devynias Dauguvėles“. Vardu *Daugaviņa* „Dauguvėlė“ vadintas gausus vandens upelis Kraslavos rajone³.

Gali būti, kad vardas *Daugava* senojo *Dveina* vietoje atsirado dėl tabu. Mitinė sąmonė švento daikto ar vietos dažnai tikruoju vardu nevadina (kad piktos dvasios, priešiškos jėgos jiems nepakenktų ir jų nepaveiktų), o vadina koku nors kitu, nusakančiu esminį daikto ar vietos požymį, šiuo atveju – didelę daugybę vandens. Plg. užkalbėjimus kraujui sustabdyti⁴, kuriuose Dauguva mena tiek kraujagyslę, tiek iš jos gausiai – ištisa *dauguva* – plūstantį kraują:

Šam bij vārdi, tam bij vārdi, Šiam žodžiai, tam žodžiai,
Man patiesu stipri vārdi: Mano išties stiprūs žodžiai:
Dūru mietu Daugavā, Smeigiau mietą Dauguvon,
Apturēju ūdentiņu. Suturėjau vandenėlį.
LD 34131/1

Strauja tek Daugaviņa, Srauniai teka Dauguvėlė,
Ka nevar noturēt. Kad negali suturėti.
Stiepu zaļu dzīpuriņu, Tempiau žalią vilnos giją,
Noturēju Daugaviņu. Suturėjau Dauguvėlę.
LD 34155

Krauklis kraukli nocirt aci, Varnas varnui kirto akį,
Asins teka Daugavā; Kraujas teka Dauguvon;
Aizveram vara vārtus, Užverkime vario vartus,
Lai netek Daugavā. Lai neteka Dauguvon.
Tdz 55336

Latvių tautosakai būdinga, kad skirtingų jos žanrų duomenys apie tą patį objektą paprastai nesikartoja. Pasakos ir sakmės papildo bei išplėtoja tai, kas, pavyzdžiui, apie upes, ežerus, jūrą sakoma liaudies dainose. Senovės žmogus, informaciją (visų pirma – sakralinę informaciją) galėjęs laikyti ir saugoti vien galvoje, tikriausiai taupė atmintį. Kas išsaugota eiliuotuose dainų tekstuose, nebedubliuojama proziniuose pasakų ir sakmių tekstuose. Ilgą laiką latvių mitinių vaizdinių tyrimai rėmėsi kone vien dainų medžiaga⁵ ir beveik nesirėmė pasakomis, sakmėmis, užkalbėjimais, tikėjimais ir kitais tautosakos žanrais. O čia mitiškoji, arba tautosakinė, Dauguva bus nagrinėjama pasitelkiant kiek įmanoma plačią latvių tautosakos medžiagą: dainas, pasakas, sakmes, užkalbėjimus ir tikėjimus.

Tautosakoje Dauguva (kituose variantuose – apskritai upė) yra esminis kosmoso dėmuo, be kurio pasaulis nebūtų visas, galutinai sukurtas. *Kad Dievs jau bija radijīs kokus, zvērus, putnus, zīvis, tad Daugavas vėl nebijīs* „Kai Dievas jau buvo sukūręs medžius, žvėris, paukščius, žuvis, tuomet Dauguvos dar nebuvo“⁶. Dauguvą, visuomet sakoma, iškasę žvėrys ir paukščiai, dažniausiai zuikis ir lapė, kurmis ir lokys, barsukas, vilkas, žąsis ir antis. Pavyzdžiui, *zaķis lēcīs pa priekšu, lapsa atkal pa zaķa pēdām ar kuplo asti ievilkusi robežas. Kurmis, zemes urķis, pa ievilkto robežu dzinis pirmo vagu, bet āpsis vagu pakasijīs lielāku; lācis atkal, kā jau stiprinieks, klēpjēm vien grābis zemes un bēris gubās <...>. No putniem visčaklāki esot strādājuši zoss ar pīli* „zuikis bėgo pirmas, o lapė savo kupliąja uodega per zuikio pėdas brėžė ežią. Žemrausys kurmis nubrėžtąja ežia varė pirmąją vagą, o barsukas vagą platino. Tuo tarpu stipruolis lokys glėbiais sėmė žemes ir krovė į krūvas <...>. Iš

1 Karulis 1992: 204; Šterns 1997: 172–175.

2 Karulis 1992 = 203; taip pat žr. Топопов 1975: 307–308.

3 Žr. Kovaļevska 1997: 25.

4 Žr. Straubergs 1939: 431–432.

5 Ir mitiškoji Dauguva ligi šiol tyrinėta remiantis pirmiausia liaudies dainomis: Draviņš 1973: 105–115; Dunsdorfs 1973: 115–141; Goba 1993: 10; Otersons 1996: 203–213.

6 LTTI 1991: 172.

paukščių uoliausiai triūsė žąsis ir antis“⁷. Prie šio kosmogoninio darbo daugiau mažiau yra prisidėję visi padarai, išskyrus suopį (klykį, volungę), kuris nenorėjo išmurminti savo gražaus apdaro ir kasant nedalyvavo. Uoliausiems Dauguvos kasėjams Dievas suteikė tam tikras privilegijas, o suopiui nuo to karto leista gerti tikrai raso lašus nuo akmenų. Plg. tikėjimą: *Vālodzei esot brīvu ūdeni dzert tikai, kas uz apšu lapām un akmeņiem bijis, tādēļ ka viņa nav palīdzējusi Daugavu rakt* „volungei galima gerti tik tiek vandens, kiek bus ant epušės lapų ir ant akmens, nes ji nepadėjo Dauguvos kasti“⁸. Čia matome daugelio tautų kosmogoniniams mitams būdingą ypatybę, kad kosmoso objektų kūrėjo, kultūrinio herojaus vaidmenį atlieka gyvūnai ir paukščiai. Latvių tautosakoje prieš gyvūnus kūrėjus veikia minėtoji volungė, kartais varnas arba kuri nors iš žuvų (dažniausiai plekšnė) ir vėžys, kurie šiaip jau kasimo darbuose dalyvauja, bet pasišaipto iš Dievo ir už tai būna nubausti.

Dainose Dauguva, kaip pagrindinė šventoji upė, iškeliamą virš visų kitų. Paprastai tai daroma pagal binarinį principą – Dauguva yra tokia, kokia kita upė nėra:

<i>Gauja tek džinkstēdama, Daugaviņa skanēdama; Gauja nesa sudrabiņu, Daugaviņa tīru zeltu.</i>	Gauja teka dzinksēdama, Dauguvēlē skambēdama; Gauja neša sidabrēļi, Dauguvēlē gryną auksā.
---	---

LTdz 12830

<i>Venta tek čakstēdama, Daugaviņa vizēdama: Venta pilla smalku kārklū, Daugaviņa sudrabiņa.</i>	Venta teka šnarēdama, Dauguvēlē spindēdama: Venta pilna laibū karklū, Dauguvēlē sidabrēlio.
--	--

LD 31024/2

Daugelyje Dauguvos palyginimų (su Venta, Gauja, Uogre, apskritai upe) ji nuolat teka skambėdama, o kitos upės dzinksėdamos, dundėdamos, šnarėdamos, šlumštėdamos ir t. t. Veiksmas, kuriuo apibūdinamos kitos upės, mena chaotišką, smarkų triukšmą – priešingą harmoningai, tvarkingai tekančios Dauguvos skambėjimui⁹. Dauguvos tėkmės apibūdinimas *skanēdama* „skambėdama“ tiesiog susieja ją su gyvybės vandenimis, gyvybinėmis galiomis, ne veltui Dauguva šiame kontekste palyginama su motinos lopšiu:

<i>Ogre tek dunēdama, Daugaviņa skanēdama; Daugaviņa izšūpoja Kā māmiņa šūpulī.</i>	Uogrē teka dundēdama, Dauguvēlē skambēdama; Dauguvēlē užšūpavo Kaip mamytē lopšyje.
---	--

LTdz 13154/4

Dauguvoje auga *milzu ozols* „milžinų ąžuolas“ ar „milžiniškas ąžuolas“ (kosminis, arba Saulės medis), kurio šaknys požemyje, vėlių šalyje, o viršūnė siekia dangų. Aplink šį ąžuolą (aukštyn žemyn) veda Saulės paros kelias:

<i>Ozols auga Daugavā Ledainām(i) lapiņām; Tur Saulīte miglu meta I rītā, vakarā.</i>	Ąžuolas augo Dauguvoje Lediniais lapeliais; Ten Saulytė miglą metė Rytą vakarą.
---	--

LD 33886/1

<i>Ozols auga Daugavā Skrūzainām lapiņām; Tur Saulīte jostu kāra, Ik vakaru noiedama.</i>	Ąžuolas augo Dauguvoje Susuktais lapeliais; Ten Saulė juostą kabino, Kas vakarą leisdamasi.
---	--

LD 33827/6

Svarbus Dauguvos objektas yra salos bei akmenys, kurių atsiradimas padavimuose siejamas su Velnio atoveikiu į Dievo veiklą. Antai padavime apie Didįjį akmenį (*Lielais akmens*) prie Dauguvos pasakojama:

Kad Daugava bija izrakta, tad Velns sabijās, ka visi purvi izsīks un nebūs ne viņam pašam, ne viņa pēcnācējiem dzīvesvietas, jo viņa dzīve ir arvien purvos. Tad Velns, atradis vietu Daugavā, kur abi krasti ir no klints un ļoti augsti, nolēmis plato upi tanī vietā aizsprostot. Atradis netālu lielu akmeņu kaudzi, ņem uz kamiešiem un aiznes uz Daugavu. Gandrīz bija jau sasniedzis Daugavas krastus, kad piepeši iedziedas gailis.¹⁰

Kai buvo iškasta Dauguva, Velnias išsigando, kad nuseks visos pelkės, ir nei jam pačiam, nei jo palikuonims nebus kur gyventi, nes jis išvien gyvena pelkėse. Tada Velnias, radęs Dauguvoje vietą, kur abu krantai buvo uolėti ir labai aukšti, nusprendė plačiąją upę toje vietoje užtventki. Atradęs netoliese didelę akmenų krūsnį, užsivertė ant pečių ir nešė Dauguvon. Jau buvo beveik pasiekęs Dauguvos krantus, kai staiga užgiedojo gaidys.

Dievas yra harmonijos, o Velnias – disharmonijos pradas, todėl visai suprantama, kad Velnias Dievo sukurtąjį kosmosą ir jo objektus (tarp jų upes ir būtent Dauguva) nori sugrąžinti

7 LTTI: p. 172–173.

8 LTT: 1917.

9 Žodis *skanēt* „skambėti“ remiasi indoeuropiečių šaknimi *kan- „dainuoti, skambėti“ (Karulis 1992: 195).

10 LTTI: 77.

į pirmą pradį chaosą, nebūtį – užtvenkti akmenimis, užpilti smėliu ir t. t. Gaidys šiuo atveju yra šviesos šauklys, kuriam užgiedojus, Velnias (tamsa) praranda galią.

Nuo tada, kai buvo sukurta, **Dauguva yra riba** tarp kosmoso ir chaoso, šio ir ano pasaulių, saugumo ir grėsmės, savo ir svetimo, o drauge – tarp žmonių ir dievybių pasaulio ir t. t. Svetimą, nesukosmintą, todėl grėsmingą (bet ir viliojančią), žmogui nepasiekiamą ar sunkiai pasiekiamą erdvę mitinėje pasaulėvokoje išreiškia formulė „už Dauguvos“:

*Aiz Daugavas melni meži,
Nelidzenas virsūnītes.
Nem, Dieviņ, zelta šķēres,
Līdzin' mežu virsūnītes!*
LD 33899/1

Už Dauguvos juodi miškai
Jų nelygios virsūnėlės.
Imk, Dievuli, aukso žirkles,
Lygink miškų virsūnėles!

*Ais Daugavas augsti kalni,
Tur sarkanais ogas aug;
Saulės meitas lasītājas
Ar sudraba kanniņām.*
LD 33737/1

Už Dauguvos aukšti kalnai,
Ten raudonos uogos auga;
Saulės dukros – jų rinkėjos
Su sidabro stuopom.

Už Dauguvos taip pat yra dainose minimas paslaptینگasis vario sodas, kuriame Dievo sūnūs puošia savo kepures, o Saulės dukros pina vainikus:

*Aiz Daugavas vara dārzs
Baltā smilšu kalniņā;
Tur ziedēja zelta rozēs,
Sudrabiņa magoniņas.
Dieva dēli, bāleliņi,
Puškoj' savas cepurītes,
Saulės meitas, jumpraviņas,
Darināja vainadziņus.*
LD 33739

Už Dauguvos vario sodas
Baltame smėlio kalne;
Ten žydėjo aukso rožės,
Sidabrinės aguonėlės.
Dievo sūnūs, brolaitėliai,
Puošė savo kepurėles,
Saulės dukros, panytelės,
Vijo pynė vainikėlius.

Šis vario sodas mirtingajam (bent jau paprastam mirtingajam) neprieinamas. Tai, kas ten vyksta, galima stebėti tik stovint ant kranto šia pus Dauguvos: *Es nabags raudzījos, / Maliņāi stāvēdams* (LD 33739/var.) „Aš, nabagas, žiūrīnėjau, / Ant kranto stovēdams“. Latvių mitologinėse dainose minimas vario sodas galėtų būti rojus, Eliziejaus atitikmuo. Viena iš pagrindinių semantemos *dārzs* „sodas“ reikšmių mitiniuose vaizdiniuose – sielų buveinė. Romėnai turėjo tikrus mirusiųjų sodus, kuriuose sodindavo rožes ir kitas gėles (mirties ir atgimimo simbolis), imitavo Eliziejaus laukų struktūrą¹¹. Vario sodas yra balto smėlio kalnelyje,

■

11 Cooper 1978: 72.

kuris tradiciniuose latvių vaizdiniuose asocijuojasi su vėlių šalimi. Ir pats sodo apibūdinimas „vario“ mena jo ryšį su anuo pasauliu. Antai kosminio medžio šaknys po žeme – visuomet varinės:

*Es nebiju atraduse
Tik dižana ozoliņa:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*
LD 34066/5

Aš nebuvo radusi
Tokio didžio ažuolėlio:
Vario šaknys, aukso šakos,
Sidabro lapeliai.

Metalas varis labai dažnai pasirodo pereigos ritualuose (metų laikų kaitos, vestuvių, laidotuvių, krikštynų), pavyzdžiui:

*Es iesviedu vara tauri
Tekošāje upītei
Tai lielāje žēlumāi,
Ka māsiņa jauna mira;
Ka māsiņa jauna mira,
Ka panākstus nedabūja.*
LD 27689

Aš įsviedžiau vario ragą
Tekančion upelėn
Tam didžiam gailume,
Kad sesulė jauna mirė;
Kad sesulė jauna mirė,
Kad pamergių nesulaukė.

*Sit, Jānīti, vara bungas
Vārtu staba galiņā,
Lai ceļās Jāņa mātē,
Lai saņēma Jāņa bērņus!*
LD 32638

Mušk, Janyti, vario būgnus
Vartų stulpo viršuje,
Lai keliasi Janio motė,
Lai priima Janio vaikus!

O dainoje apie vario sodą minėti Dievo sūnūs ir Saulės dukros – tai vėlių globėjai aname pasaulyje.

Erdvėje žymėta yra ne tik vieta „už Dauguvos“, bet ir „ant Dauguvos kranto“. Pavyzdžiui:

*Saule auda audekliņu
Daugaviņas maliņā;
Zelta šķiets, vara nītes,
Sudrabiņa šaudeklīte.*
LD 33907

Saulė audė audeklėlį
Ant Dauguvos kranto;
Aukso skietas, vario nytys,
Sidabrinė šaudyklėlė.

*Zelta gailis padziedāja
Daugaviņas maliņā,
Lai ceļās Saulės meitas
Zīda diegu šķeterēt.*
LD 34007/1

Aukso gaidys užgiedojo
Ant Dauguvos kranto,
Lai keliasi Saulės dukros
Šilko gijos vyti.

Vieta „ant Dauguvos kranto“, skirtingai nei „už Dauguvos“, tebėra kosmoso erdvėje, bet tokioje, kurioje jau vyksta virsmas: šviesa virs ta tamsa, o žmogaus gyvenimas pereina į savo priešybę (dažniausiai iniciacijos aplinkybėmis). Gal kaip tik todėl čia veikia dievybės, turinčios tiesioginį ryšį su šviesos tamsoje atgimimu ir globojančios žmogų iniciacijos metu, kai jam, atsiūrusiam aname pasaulyje ir atlaikiusiam išbandymus, vėl reikia sugrįžti į šį pasaulį:

Es nomešu baltu pupu Aš numesiu baltą pupą
 Daugaviņas maliņā; Ant Dauguvos kranto;
 Tā uzauga liela, gara, Ji uzaugo didi, aukšta,
 Deviņiem žuburiem. Devyniomis šakomis.
 Es uzkāpu debesīs Uzlipau ī dangū
 Pa tiem pupas žuburiem. Tomis pupos šakomis.
 Man iedeva Dieva dēls Man ģdavē Dievo sūnus
 Trim kantēm zobenīņu. Triašmenī kalavijā.
 Es pārciršu Velnam galvu Aš perkirsiu Velniui galvā
 Deviņiem gabaliem; Ī devynis gabalus;
 Man apskrēja brūni svārki Man aptiško rudas švarkas
 Ar tām Velna asinam. Tuo Velnio krauju.
 – *Ai, Laimiņa, svēta Māra,* – *Ai, Laimēle, šventa Mara,*
Kur mēs viņus mazgāsim? *Kur mes jī išskalbsim?*
 – *Tai vietā mazgāsim,* – *Toje vietoje išskalbsim,*
Kur deviņas upes tek. *Kur devynios upēs teka.*
 – *Ai, Laimiņa, svēta Māra,* – *Ai, Laimēle, šventa Mara,*
Kur mēs viņus kaltēsim? *Kur mes jī džiovinšim?*
 – *Tai liepā kaltēsim,* – *Toje vietoje džiovinšim,*
Kur deviņas saules spīd. *Kur devynios saulēs spīdi.*
 – *Ai, Laimiņa, svēta Māra,* – *Ai, Laimēle, šventa Mara,*
Kur mēs viņus sakulšim? *Kur mes jī velēsim?*
 – *Tai namā sakulšim,* – *Toje vietoje velēsim,*
Kur deviņas vāles stāv. *Kur devynios volēs stovi.*
 LD 34043/4

Šioje ilgoje dainoje, vaizduojančioje vaiki-
 no brandos iniciacinius išbandymus, globėjai bei
 pagalbininkai aname pasaulyje yra Dievo sūnus
 (kituose variantuose – Dievo sūnūs), Laima ir
 Mara (kituose variantuose – Dievas ir Mara).

Ant Dauguvos kranto neretai pasitaiko gim-
 ti, ir naujagimis kurį laiką esti tarpinėje būsenoje
 tarp būties ir nebūties – chtoniškų dievybių ar
 dvasių globoje. Tai itin grėsmingas tarpsnis, jo
 metu reikalaujama laikytis įvairių tabu, todėl nau-
 jagimis vadinamas paukščių ar gyvūnų vardais:

Zilīte, žubīte, kur tavi bērnīņi?
 – *Daugavas malā, ozola zarā.*
Kas viņus šūpoja, kas viņus auklēja?
 – *Vēja māte šūpoja, Vēja māte auklēja.*
 LD 2092/1

Zylute, kikili, kur tavo vaikai?
 – Ant Dauguvos kranto, ant ažuolo šakos.
 Kas juos sūpavo, kas juos lingavo?
 – Vėjo motė sūpavo, Vėjo motė lingavo.

Kai kuriuose dainos variantuose pasakymą
 „ant Dauguvos kranto“ atitinka „anapus Daugu-
 vos“, taigi – chaoso valdose. Tokiu atveju nauja
 gyvybė svyruoja ant peilio ašmenų – išsilaikys ar
 neišsilaikys, būti ar nebūti:

Zilīte, žubīte, kur tavi bērnīņi?
 – *Viņpus Daugavas ozola zarā.*
Kas viņus šūpos, kas viņus auklēs?
 – *Vēja māte šūpos, Vēja māte auklēs.*
Gadās Vējmātei aizmiegot.
 – *Ko dar' rīksta neceldama?*
Gadās rīkstei salūstot.
 – *Ko dar' nazis nedarinādams?*
Gadās nazim salūstot.
 – *Ko dar' kalējs nekaldams?*
Gadās kalējam nomirstot.
 – *Ko dar' pasaule neradīdama?*
 LD 2093

Zylute, kikili, kur tavo vaikai?
 – Anapus Dauguvos, ant ažuolo šakos.
 Kas juos sūpuos, kas juos linguos?
 – Vėjo motė sūpuos, Vėjo motė linguos.
 Vėjmotė ėmė ir užmigo.
 – Ką veikia rykštė, kad nekelia?
 Rykštė ėmė ir sulūžo.
 – Ką veikia peilis, kad nedrožia?
 Peilis ėmė ir sulūžo.
 – Ką veikia kalvis, kad nekala?
 Kalvis ėmė ir numirė.
 – Ką veikia pasaulis, kad negimdo?

Saulė ant Dauguvos kranto, t. y. ant ribos
 tarp šio ir ano pasaulių, aprauda Vokietijon nute-
 kėjusią savo dukrą:

Saule meitu izdevuse Saulės dukra nutekėjo
Par ūdeni Vāczemē. Už vandens į Vokietiją.
Saule gauži noraudāja Saulė graudžiai apraudojo
Daugaviņas maliņā. Ant Dauguvos kranto.
 LD 33782/5

Vokietija mitologinėse dainose dažniausiai
 žymi vakarus ir tuo pat metu – aną pasaulį. Saulės
 dukros vestuvės atitinka graikų Persefonės vestu-
 ves ir atspindi metų laikų mitą. Būtent: Demetros
 dukrą Persefonę pagrobia požemio dievybė Ha-
 das, Demetra aprauda savo dukrą, bet viskas, ko
 jai pavyksta pasiekti, – tai, kad nuo šiol Persefonė
 trečdalį metų praleis pas vyrą po žeme, o likusius
 du trečdalius – su motina ant žemės.

Mitologinėse dainose Dauguva atstoja ne tik
 horizontalią ribą (tarp čia ir ten), bet ir vertikalią
 (viršuje dangus – apačioje Dauguva). Viršuje mi-
 tinis dangaus kalvis kala Saulės dukrai papuoša-
 lus, o kibirkštys krinta žemyn – Dauguvon. Šios
 kibirkštys stebuklingos, jos virsta sidabru, arba iš
 jų galima nukalti kalaviją ir juo sukapti antgam-
 tinį priešininką:

*Kalējs kala debesīs,
Oglis bira Daugavā;
Es paklāju villainīti,
Man piebira sidrabiņa.*
LD 33724/2

Kalvis kalē danguje,
Anglys biro Dauguvon;
Aš paklojau vilnos skarą,
Man pribiro sidabrėlio.

*Pūt, vėjiņ, rāmi, rāmi,
Māre nāk par Daugavu;
Pilna laiva sėrdienišu,
Pilna sauja sudrabiņa.*
LD 5053

Pūsk, vėjeli, ramiai ramiai,
Morė kelias per Dauguvą:
Pilnas laivas našlaitėlių,
Pilna sauja sidabrėlio.

*Kalvīts kala debesīs,
Oglis bira Daugavā.
Klāj, māsīņ, paladziņu,
Piebirs tev sidrabiņš!*
LD 33724/7

Kalvis kalē danguje,
Anglys biro Dauguvon.
Klok, sesele, paklodėlė,
Pribyrės tau sidabrėlio!

*Es būt' sen gulėjuse
Daugaviņas dibenā,
Kaut Laimiņa nemetuse
Vītoliņa žagariņu.*
LD 30735

Seniai būčiau gulėjusi
Ant Dauguvos dugno,
Jei nebūt Laima numetus
Žilvičio šakelės.

*Kalējs kala debesīs,
Oglis bira Daugavā,
Es paklāju vilnainīti,
Man iebira sidrabiņš.
Es nokalu zobentiņu
Devīņiem zariņiem,
Es pārsitu Velnam galvu
Uz deviņi gabaliem...*
LD 34043/7

Kalvis kalē danguje,
Anglys biro Dauguvon,
Aš paklojau vilnos skarą,
Man pribiro sidabrėlio.
Aš nukaliau kalaviją
Devyniomis šakomis,
Aš sukūliau Velniui galvą
Į devynis gabalus...

*Nāca govīs, nāca vėrši
Par Daugavu maurodami;
Nāca pati mīļa Māra,
Zelta valgi rociņā.*
LD 29183

Ėjo karvės, ėjo jaučiai
Per Dauguvą maurodami;
Ėjo pati miela Mara,
Aukso valgai rankoje.

Dainoje minėti maurojantys jaučiai bei karvės vaizduoja audros (veikiausiai perkūnijos) debesis. Valgai (saitai) kieno nors, šiuo atveju Maros, rankose reiškia galią juos suvaldyti, pažaboti.

Tad kaip jau galėjome pastebėti, šventa upė Dauguva yra susijusi ne tik su dievybėmis, gyvūnais bei paukščiais, bet ir su žmogumi.

Dauguva ir dievybės. Kadangi mitinės erdvės vertikalės atžvilgiu Dauguva yra apačioje (slėnyje), o horizontalioje plokštumoje žymi ribą tarp kosmoso ir chaoso, tai suprantama, kad dažniausiai su Dauguva minimos chtoniškos, arba žemės / požemio, dievybės: Mara (*Māra*), Morė (*Māre*)¹², Laima (*Laima*), Velnias (*Velns*), taip pat dievybės, tarp kurių funkcijų yra ano pasaulio bei ten patekusiųjų globa, taip pat vadinamosios mirštančios ir atgimstančios sezoninės dievybės – Saulė, Saulės dukros, Dievo sūnūs, Auseklis, Martynas. Dievas, išskyrus patį kosmogoninį aktą – Dauguvos sukūrimą, upės mitiniame lauke nesirodo. Velnias su Dauguva dažniausiai minimas pavimuose, kitos išvardytos dievybės – dažniausiai liaudies dainose. Maros ir Laimos būdingiausia veikla – pervesti žmogų per grėsminguosius Dauguvos vandenį, prižiūrėti ir suvaldyti gamtos stichijas (ypač Maros). Pavyzdžiui:

Dauguva ir gyvūnai, paukščiai. Paukščių bei gyvūnų pavidalu dažniausiai koduojami kokie nors sakralūs veiksmai, susiję su dievybėmis, žmogumi arba gamtos reiškiniams. Gyvūno ar paukščio kaukė – tik priedanga. Kielė *alias* Saulės dukra, *alias* nuotaka ant Dauguvos kranto švenčia vestuves:

*Cielaviņa kāzas dzēra
Daugaviņas maliņā;
Citi putni saskrējuši,
Bīķerīti apgāzuši.*
LD 2695

Kielė šventė vestuves
Ant Dauguvos kranto;
Kiti paukščiai susiskridę
Apvertė taurelę.

Už Dauguvos lojantys du juodi šunys – tai Dievo žirgeliai (stojusios tamsos simboliškas įvaizdis?):

*Aiz Daugavas siliņā
Dīvi melni suņi rēja;
Tie nebija melni suņi,
Tie bij Dieva kumeliņi.*
LD 33647

Už Dauguvėlės šile
Du juodi šunes sulojo;
Tai nebuvo juodi šunes,
Tai Dievo žirgeliai.

Iš Dauguvos išplaukiantys du žirgai – žvaigždės (?):

*Dīvi širmi kumeliņi
No Daugavas izpeldēja;
Vienam bija saules segli,
Otram zelta iemauktiņi.
Tiem vajaga zelta silēs,
Sidrabiņa redelītes,
Tīru auzu silitē,
Amoliņa redelēs.*
LD 33773

Du širmi žirgeliai
Iš Dauguvos išplaukė;
Vienas su saulės balnu,
Kitas aukso kamanėlėm.
Jiems reikėjo aukso ėdžių,
Sidabrinio prakartėlio,
Avižėlių ėdžiose,
Dobilėlių prakarte.

12 Lavių ilgoji *ā* atitinka lietuvių *o*, tad la. *Māre* formaliai sutampa su vakarų Lietuvoje žinoma *More*, su kuria ji gali būti ir kilme susijusi; la. *Māra* lietuviškai irgi galima būtų tarti *Mora*, bet kadangi latviai ir Marijos vardą rašo su ilgąja *ā* šaknyje, *Mārija*, tai dviprasmybė čia neišvengiama. (Vert. past.)

Atleikia jūros klykuolė – šviesa, saulės spinduliai (?):

Atskrien jūras gaigaliņa, Atskrenda jūros klykuolė,
Apzeltīti spārnu gali; Paauksuoti sparnų galai;
Iesameta Daugavā, Metėsi į Dauguvą,
Aizadega Daugaviņa. Užsidedė Dauguvėlė.
LD 2455

Ir t. t.

Dažniausiai tokios yra mįslių forma sudarytos liaudies dainos. Negatyvi analogija ir ją lydintis tariamai tikras įminimas, kaip minėtoje dainoje apie du juodus šunis už Dauguvos (*Tie nebija melni suni,* / *Tie bij Dieva kumeliņi* „Tai nebuvo juodi šunes, / Tai Dievo žirgeliai“), nepašvęstajam į dainų slaptąją kalbą iš tikrųjų nieko nesako. Klausimo ir atsakymo, arba sakralinio dialogo, formos laikomasi ir dainose apie kiškio kumeliukus, kuriuos tasai veda girdyti į Dauguvą:

Kas dzirdēja, kas redzēja Kas girdėjo, kas regėjo
Zaķam sirnu kumeliņu? Kiškio širmą kumeliuką?
– Es dzirdēju, es redzēju, – Aš girdėjau, aš regėjau,
Dzirdīt veda Daugavā. Gir dyt vedė Dauguvon.
LD 2303/4

Kas to teic, tas melē, Kas taip sako, tas meluoja:
Zaķam bērs kumeliņš. Kiškio bėras kumeliukas.
– Es redzēj vakardien, – Aš regėjau vakar dieną
Daugavē dzirdinēj. Dauguvoje girdomą.
LD 2303/5

Galima būtų tarti, kad tai paprasčiausiai dainelės vaikams žaidinti. Bet ir daugelis vaikų dainų (ypač tos, kurios sudarytos sakralinio dialogo forma) turi dar kitą, gilesnį klodą, dažniausiai kosmologinį, apie kurį vaikai sužino ir kurį suvokia tik vėliau, kai jiems tenka išlaikyti brandos iniciacijos išbandymus. Dainos apie Dauguvoje girdomus kiškio kumeliukus, matyt, irgi turi tiek patrauklų paviršinį, tiek kažkokį gilesnį klodą, apie kurį šiandien tegalime spėlioti. Menotyrininkė Elita Gruosmanė tradicinei kiškio simbolikai yra paskyrusi atskirą straipsnį¹³. Jei Dauguva – kosminė upė, susisiekianti tiek su požemiu, tiek su dangumi, tai vienas iš įmanomų kiškio kumeliuko aiškinimų – atsižvelgiant į tradicinį indoeuropiečių bei kitų tautų mitinių vaizdinių kontekstą – galėtų būti Mėnulis¹⁴. Įmanomas ir kitas kiškio kumeliuko aiškinimas, kylantis iš analogiškų nepadorių dainų, pavyzdžiui:

13 Grosmane 1997: 36–45.

14 Cooper 1978: 79–80.

Zaķīts peld par Daugavu, Kiškis plaukia per Dauguvą,
Ausis vien tik kustina. Ausis vien tik krutina.
Minniņ sauca: šigu, šigu, O katytė šaukė: šigu, šigu,
Domāj, Dāvid, kumeliņ. Galvok, Dovydai, žirgeli.
Tdz 52254

Pipelīte lielījās Lumzdeliukas gyrėsi
Par Daugavu pārpeldēt; Per Dauguvą perplauksias;
Līdz pusei pārpeldēja, Ligi pusei perplaukė
Tad nogrima dibenā. Ir dugnan nuskendo.
LD 35311

Kad ir kaip būtų, aišku viena – Dauguvą mininčios dainos apie gyvūnus bei paukščius turi reikšmių klodą, šaknijantį slaptose senųjų mitinių vaizdinių kalboje, kurią iššifruoti šiandien labai sunku.

Dauguva ir žmogus. Ši tautosakos apie Dauguvą dalis labiausiai demitologizuota, įsipynusi kasdienybėn, buitį, nors atskiri jos elementai (ypač formalieji) relikto pavidalu tebėra išlikę:

Leiši manu nezdodziņu Leičiai mano skepetaitę
Par Daugavu pārsveduši; Per Dauguvą permetė;
Visi četri zelta stūri, Visi keturi kampai auksiniai,
Vidūi saule, mēnesītis. Vidury – saulė, mėnulis.
LD 5662/1

Ar saujiņu padzēros Sauja semdama pagėriau
Aiviekstiņas ūdentiņa; Aiviekstėlės vandenėlio;
Ieraudzīju Daugaviņu – Kai išvydau Dauguvėlę –
Tad ar visu riekšaviņu. Visomis rieškutėmis.
Tdz 52146

Kosmosą atstojančios skepetos (audinio) įvaizdis (keturi kampai – pasaulio šalys, viduryje Saulė su Mėnuliu) cituotoje dainoje bėra vien puošmena. Dėmesio centre – nebe giluminė pasaulio struktūra, kaip visose senosiose vestuvinėse dainose, o tik bravūra, gyrimasis (štai kokia mano skepetaitė!). Ir antrosios dainos priešprieša „Aiviekstė – Dauguva“ nebeteigia požiūrio į Dauguvą kaip į visų švenčiausią upę, ji čia bėra gausiausia vandens, didžiausia.

Ant ribos tarp kasdienio gyvenimo ir mitinės tikrovės (vis dėlto daugiau pirmajame) žmogus veikia padavimuose apie Dauguvą. Padavimai paprastai remiasi konkrečia ir tariamai patikima istorine bei topografinė medžiaga (pavyzdžiui, Vidžemėje, Aizkrauklės valsčiuje, už kilometro nuo Aizkrauklės bažnyčios, vienas vargšas valtininkas, šienpjoviai ir t. t.¹⁵). Dauguvos pada-

15 LTTV: 114–116.

vimuose piešiama pradinė situacija paprastai yra tokia, kad galima tarti, jog visa tai galėjo nutikti iš tikrųjų:

*Netāl no Aizkraukles dzīvoja nabadzīgs laivnieks. Viņš vēl bija jauns gados. Kādā tumšā vakarā jauneklis gājis Daugavmalā savu laivu piesiet. Te tas izdzirdis, ka otrā pusē Daugavai kāds viņu sauc. Neko nedomādams, iestūmis laivu ūdenī un braucis pāri.*¹⁶

Netoli nuo Aizkrauklės gyveno vargšas valtininkas. Jis dar buvo jaunas. Vieną tamsų vakarą jaunuolis nuėjo Dauguvos pakrantėn savo valtįs pririšti. Čia jis išgirdo, kad iš kitos pusės Dauguvos jį kažkas šaukia. Nieko negalvodamas įstūmė valtį vandenin ir persikėlė į kitą krantą.

O ten jo jau laukė mitinė tikrovė – Velnias, paprašęs valtininką perkelti jį per Dauguvą. Prisiminkime, kad Dauguva mitiniuose vaizdiniuose dažnai atstoja ribą tarp šio ir ano pasaulio (horizontalioje plotmėje). Atsidėkodamas už perkėlimą Velnias nuveda valtininką į Aizkrauklės pilies rūsius (ano pasaulio atitikmuo vertikaliuoje plotmėje) ir leidžia pasisemti pinigų, kiek tik tas gali panešti. Iš požemių gauti pinigai, brangenybės tiek čia, tiek kitur pasakose, sakmėse bei liaudies dainose dažnai yra antgamtinės galios apraiška ir savotiškas laimės, laimingo likimo materialus ženklas. Neišsiplėsiu apie pinigus ir brangenybes, tik pridursiu, kad lobiai tautosakoje paprastai priklauso Velniui arba jo atstovams. Lobių saugykla yra aname pasaulyje. Norint šiuos lobius pasiekti, žmogui tenka išlaikyti keblius išbandymus. Kai kada, kaip minėtame padavime, iš tų lobių pasisemti žmogui leidžia pats Velnias.

Mitiniai Dauguvos kontūrai geriausiai išliko liaudies dainose, kuriose vaizduojamos įvairios pereinamosios situacijos (gimimas, mirtis, ligos) ir iniciacija (krikštas, priėmimas į suaugusiuosius, vestuvės). Mitiniu požiūriu, vaiko gimimas buvo didžiai reikšmingas, bet ir grėsmingas įvykis, todėl apie jį vengta kalbėti tiesiai. Naujagimis, kad jam negalėtų pakenkti piktos dvasios, vadintas kokio nors gyvūno, paukščio, vabzdžio ar net daikto vardu. Dauguva (ežeras, jūra, apskritai vandenys) mitinėje sampratoje dažnai yra toji vieta, kurioje randasi gyvybė:

*Sudrabiņa vērstuvīte
Uz Daugavu līgojās;
Sit, vilnīti, maliņai,
Še būs dailis arājiņš.*
LD 1891

*Es redzēju zelta stelles
Daugavā līgojam;
Sit, vilnīti, maliņā,
Te būs daiļa audējiņa.*
LD 1920

Sidabrinė verstuvytė¹⁷
Už Dauguvos supasi;
Mušk, vilnele, į krantelį,
Čia bus dailus artojėlis.

Aš regėjau aukso stakles
Dauguvoje supantis;
Mušk, vilnele, į krantelį,
Čia bus daili audėjėlė.

Ant Dauguvos kranto, taigi ant ribos tarp dviejų pasaulių (chaoso ir kosmoso), krikštynoms auginami apyniai, iš kurių daromas ypatingas alus:

*Kūmīnas, kūmīnas, salds alutinis!
Kur jēma kūmīnas tos apienīšus?
– Daugavas malā, tātī kārklīnāja.*
LD 1468/1

Kūmai kūmai, saldu alutis!
Kur ėmė kūmas tuos apynėlius?
– Ant Dauguvos kranto, tame karklyne.

Labai reikšminga Dauguva vestuvių iniciacijoje. Jaunikis (toteminiu vanago pavidalu) eina žiūrėti merginos (liepos pavidalu), ar ji pasirengusi tekėti:

*Kur tu skriesi, vanadziņ,
Ar tiem vaska spārniņiem?
– Skriešu liepas apraudzīt,
Vai ir kuplas izaugušas.
Gana kuplas, gana garas,
Zari lika Daugavā.*
LD 13865/3

Kur tu skrisi, vanagėli,
Tais vaško sparneliais?
– Skrisiu liepų pažiūrėti,
Ar kuplios užaugusios.
Gana kuplios, gana aukštos,
Šakos linksta Dauguvon.

Dauguvon nusvirusios liepų šakos reikšia pasirengimą lytinei sueičiai. Pažymėtina, kad ir pačioje vestuvių eigoje nuotaką veža per Dauguvą: taip simboliškai vaizduojamas jos perėjimas iš ankstesnio, jaunos merginos statuso į ištekėjusių moterų gretą, taip pat nekaltybės praradimas:

*Krauklīts sēd ozolā,
Zelta kokli koklēdams.
Vai, krauklīti, tu redzēji,
Kur aizveda mūs' māsiņu?
– Tur aizveda mūs' māsiņu,
Par straujo Daugaviņu,
Par straujo Daugaviņu,
Sudrabiņa kalējam.*
LD 13612

Kranklys tupi ažuole,
Aukso kanklēm
kankliuodamas.
Ar, krankleli, tu matei,
Kur išvedė mūs' sesulę?
– Ten išvedė mūs' sesulę,
Per srauniąją Dauguvą,
Per srauniąją Dauguvą,
Pas sidabro kalvį.

16 LTTV: 115.

17 La. *verstuve*, lie. *verstuvė* „arklo, plūgo dalis, kuri verčia žemę į šalį“ ir pan. – *Vert. past.*

*Teci, teci, Daugaviņa,
Sarkanām putiņām!
Man iekrita pārejoj
Sarkans rožu vainadziņš.*
LD 24518

Tekék, tekék, Dauguvéle,
Raudonom putelém!
Man įkrito persikeliant
Raudonas rožių vainikas.

Dauguva (ir apskritai vandenys) gali būti suprantama kaip mirusiųjų kelias. Antai užkalbėjimuose liga dažnai siunčiama už Dauguvos (jūros), kad ten išnyktų. Pavyzdžiui, užkalbėjime nuo rožės:

*Trīs vīri brien pa jūru (Daugavu), visiem rozēs rokā – visas, visas iekrita jūrā, noslika, pazuda, iegrima dibinā – zila, sarkana, balta, citas dažādas, savītušas, sakaltušas kā tabāka lapa. Jūrā trejdeviņi kalēji, trejdeviņi āmari, trejdeviņas laktas, tie viņas sakals, tie viņas sasītīs, tie viņas sakapās trejdeviņiem zobeniem; iznīka, izputēja visas kā vecs mēnesis, kā vecs pūpēdis.*¹⁸

Trys vyrai brenda per jūrą (Dauguvą), visi su rožėmis rankose – visos, visos įkrito jūron, paskendo, pražuvo, nugrimzdo dugnan – mėlyna, raudona, balta, visokios kitos, suvytusios, sudžiūvusios kaip tabako lapas. Jūroje triskart devyni kalviai, triskart devyni kūjai, triskart devyni priekalai, jie jas sukals, jie jas sudaužys, jie jas sukapos triskart devynieriais kardais; išnyko, išputėjo visos kaip senas mėnuo, kaip senas kukurbeždis.

Tuo pat keliu sielos patenka į vėlių šalį:

*Visas upes cauri jāju,
Daugaviņu nevarēju.
Daugaviņu nevarēju,
Tā bij pilna dvēselišu.*
LTdz 13387

Visas upes jote jojau,
Dauguvėlės negalėjau.
Dauguvėlės negalėjau –
Ji pilna sielelių.

*Daugaviņa melnacīte
Melna tek vakarā.
Kā tā melna netecēs,
Pilna dārgu dvēselišu.*
LD 30710

Dauguvėlė juodaakė
Juoda teka vakare.
Kaip ji juoda netekės,
Pilna brangiųjų sielelių.

Dauguva taip pat yra viena iš vėlių šalies labirinto, kurį tenka išeiti per brandos iniciaciją, grandžių (upė – Gauja – Dauguva – jūra):

*Trīs liepiņas upītē,
Visas viena kuplumiņa;
Trīs meitiņas pāri gāje
Pār tiem liepas žuburiem.
Divi pāri pārļaiipoja,*

Trys liepaitės upytėje,
Visos vieno kuplumėlio;
Trys mergaitės tiesiai ėjo
Per tuos liepų šakumus.
Dvi per juos lipte perlipo,

*Pastariņa nevarēj’,
Tā iekrita upītē.
Upe viņu neturēja,
Tā iedzine Gaujiņā;
Gauje viņu neturēja,
Tā iedzine Daugavā;
Daugav’ viņu neturēja,
Tā iedzine jūrītē;
Jūra viņu neturēja,
Tā piedzine maliņā.
Tur uzaugē kupla liepa
Deviņiem žuburiem.
Iet bāliņš, kokles taisa
No tiem liepas žuburiem.
Sak’ bāliņš koklēdams:
Skaisti skan liepas kokle!
Sak’ Māriņ’ raudadāma:
Tā jau neva liepas kokle,
Tā māsiņas dvēselīt’,
Caur ūdeni peldējusi.*
LD 33625/19

O trečioji negalėj’,
Ji įkrito upytėn.
Upė jos laikyt nelaikė,
Toji išnešė į Gaują;
Gauja jos laikyt nelaikė,
Toji nešė į Dauguvą;
Dauguv’ jos laikyt nelaikė,
Toji išnešė į jūrą;
Jūra jos laikyt nelaikė,
Toji išnešė į krantą.
Ten užaugo kupli liepa
Devyniomis atšakomis.
Eina brolis, kankles daro
Iš tų liepos atšakų.
Sakė brolis kankliuodamas:
Gražiai skamba liepos kanklės!
Sakė Maryt’ raudodama:
Tai visai ne liepos kanklės,
Tai sesulės sielaitytė,
Vandeniu atplaukusi.

Mitinės Dauguvos funkcijos latvių tradicijoje.

Mitiniame pasaulėvaizdyje Dauguva funkcionuoja kaip svarbus sakralinės hidronimijos elementas, žymintis ribą tarp šio ir ano pasaulio, žmonių ir dievybių, savojo (teigiamo) ir svetimo (neigiamo, grasaus) pasaulio.

Dauguva, kaip ir šaltiniai, ežerai, jūra, apskritai vandenys, išreiškia moteriškąjį kuriamąjį pradą, todėl kaip tik čia, pagal mitinius vaizdinius, randasi nauja gyvybė (vaikas išgriebiamas iš upės arba išplaunamas į krantą). Tačiau tuo pat metu Dauguva – ir mirties vanduo, kuriuo mirusiojo siela pasiekia savo galutinį tikslą – pirmą pradžio chaoso valdas, kad pasirengtų būsimam atgimimui. Kaip ambivalentiškos prigimties yra Morė, arba Mara, lygiai taip ir moteriškajam pradiui atstovaujančios Dauguvos prigimtis dvejoja – ir palanki, ir priešiška. Su Dauguva visų pirma siejamos chtoniškos dievybės. Dauguva (ypač jos akivarai, sietuvos ir gelmė) – Velnio buveinė. Anot sakmės, *Velnis dzīvojis kāda Daugavas atvarā* „Velnias gyveno viename Dauguvos akivare“¹⁹.

Latvių literatūra (K. Fyrekėris, Senasis Stenderis ir kiti) radosi kaip priešprieša tautosakai ir jai būdingam mitiniam pasaulėvaizdžiui. Tačiau latvių skaitytojo sąmonėje ir juolab pasąmonėje per šimtmečius susidaręs archetipinis Dauguvos įvaizdis niekur nedingo. Priešingai – kaskart

(ypač tautinio atgimimo laikotarpiais) jis vis aktualizuojasi, Dauguvos sakralumą kitąsyk prime-nant net pernelyg tiesmukai. Antai A. Pumpuro „Lačplėsyje“, kur Dauguva yra vienas iš pagrindinių Senosios Latvijos topografijos elementų ir mena tiek mirties, tiek atgimimo idėją, o Juodasis riteris (*alias* Velnias) tiesiai susiejamas su Dauguvos akivaru:

*Divi vīri cīnīdamies
Pienāk paša krastmalā,
Kamēr beidzot tie no krasta
Ūdens dzelmē iegāžas <...>
Tas ir Lāčplēs's, kas te cikstas
Vēl ar svešo naidnieku,
Laimdota tur pilī skatās,
Gaida, kamēr uzvarēs.
Un ar reizi nāks tas brīdis,
Kad viņš savu naidnieku,
Vienu pašu lejā grūdis,
Noslīcinās atvarā, –
Tad zels tautai jauni laiki,
Tad būs viņa svabada!²*

Dujen vyrai kaudamiesi
Priartėjo prie pat kranto,
Ir galiausiai jie nuo kriaušio
Virto vandenų gelmėn <...>.
Lačplėsis tatai čia grumias
Vis su priešū svetimšaliu,
O Laimduota pily stebi,
Laukia, kada nugalės.
Vienąsyk ateis tas mirksnis,
Kai jis savo priešininką,
Vienu gaistu žemyn grūdęs,
Nuskandins akivaran, –
Tada tautai naujas laikas
Stos – bus ji laisva!

Lačplėsis ir Juodasis riteris mena pirmą-
dę Dievo ir Velnio kovą.

Mitologizuotą Dauguvos vaizdinį užtinka-
me ir Rainio „Dauguvoje“, ir K. Skalbės eilėraš-
čių knygoje „Dauguvos vilnys“, ir daugelyje at-
skirų kitų poetų eilėraščių, bet tai jau kita tema –
kaip sakrali informacija, nors laikinai užmiršta,
vis dėlto išlieka transformuotu pavidalu ir kartas
nuo karto primena apie save.

■
20 Pumpurs 1988: 260.

LITERATŪRA IR SANTRUMPOS:

- Cooper 1978 = J. C. Cooper. *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols*. London, 1978.
 Draviņš 1939 = K. Draviņš. Tautasdziesmu Daugava. Iš: *Archīvs*, IV. Melburnas, 1973.
 Dunsdorfs 1939 = E. Dunsdorfs. Daugavas dziesmu topogrāfi-
ja. Iš: *Archīvs*, IV. Melburnas, 1973.
 Goba 1993 = A. Goba. Mītoloģiskā Daugava. Iš: *Zinātnes Vēst-
nesis*, 1993, Nr. 10.
 Grosmane 1997 = E. Grosmane. Zaķa simbolika viduslaiku
mākslā un latviešu folklorā. Iš: *Latvijas Vēstures Instituta
Žurnāls*, 1997, Nr. 1.
 Karulis 1992 = K. Karulis. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*, I.
Rīga, 1992.
 Kovaļevska 1997 = O. Kovaļevska. *Krāslavas rajons: Ģeogrāfis-
ko nuosaukumu vārdnīca*. Rīga, 1997.
 LD = K. Barons, H. Visendorfs. *Latoju dainas*, I–VI. Jelgava–
Peterburga, 1894–1915.
 LTT = *Latviešu tautas ticējumi*. P. Šmita skārtoti, IV. Rīga,
1941.
 LTTI = Latviešu tautas teikas: *Izceļšanās teikas*. Rīga, 1991.
 LTTV = *Latviešu tautas teikas: Vēsturiskās teikas*. Rīga, 1988.
 LTdz = *Latviešu tautasdziesmas*, I–VI. Rīga, 1979–1993.
 Otersons 1996 = K. Otersons. Jēdziena Daugava dziļāko slāņu
meklejumus. Iš: *Daugavas raksti: No Koškovicēm līdz
Daugavpilij*. Rīga, 1996.
 Straubergs 1939 = K. Straubergs. *Latviešu buramie vārdi*, I.
Rīga, 1939.
 Šterns 1997 = I. Šterns. Par Rīgas un Daugavas vārdu. Iš:
Archeoloģija un etnogrāfija, XIX. Rīga, 1997.
 TD = *Teikas par Dievu*. Rīga, 1929. Pumpurs 1988 = A. Pum-
purs. *Lāčplēsis*. Rīga, 1988.
 Tdz = *Tautas dziesmas: Papildinājums K. Barona „Latoju
dainām“*. Sakārtojais P. Šmits, I–IV. Rīga, 1936–1939.
 LT Izceļšanās teikas = *Latviešu tautas teikas: Izceļšanās
teikas*. Rīga, 1991.
 Топоров 1975 = B. Н. Топоров. *Прусский язык: Словарь,
А–D*. Москва, 1975.

Iš latvių kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS.

Versta iš: Janīna Kursīte. *Mītiskais folklorā, literatūrā, mākslā*.
Rīga: Zinātne, 1999, sk. Mītiskā Daugava, p. 93–107.

MYTHICAL DAUGUVA

Janīna KURSĪTE

In the mythical worldview, Latvia's main river, Dauguva, functions as an important element of sacred hydronyms, marking the border between this world and the next, between people and deities, our world and an unfamiliar world. Dauguva, as most sources of water, expresses the female creative beginning; therefore, mythical imagery shows that new life appears in such places (a child is pulled from the water or is washed ashore). At the same time, Dauguva is also a water of death, by which the soul of the deceased reaches its final goal – the realm of primordial chaos – and prepares for its future rebirth.